CESTOVNÍ RUCH JAKO TEORETICKÁ DISCIPLÍNA V KONTEXTU KINANTROPOLOGIE

Halina Kotíková

Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého, Olomouc, ČR

Předloženo v lednu 2010

Cestovní ruch se v rámci studijního oboru rekreologie prolíná s kinantropologií. Cílem článku je popsat vzájemný vztah obou disciplín s důrazem na vymezení základních pojmů a jejich další klasifikaci, a to jak v oblasti cestovního ruchu, tak v oblasti kinantropologie. Sportovní cestovní ruch může být považován za součást sociokulturní kinantropologie, i když se ukazuje, že propojení mezi oběma disciplínami může mít i širší rozměr. Samostatná část článku je věnovaná zaměření výzkumů v oblasti sportovního cestovního ruchu, ve které autorka konfrontuje přístupy ze zahraniční literatury s vlastním pojetím této problematiky.

Klíčová slova: vědy o sportu, sportovní cestovní ruch, výzkum.

ÚVOD

Cestovní ruch se stal součástí kurikul studijního programu Tělesná výchova sport na Univerzitě Palackého v Olomouci i na Masarykově univerzitě (v omezené míře i na Karlově univerzitě v Praze) a je taky součástí obdobných programů na řadě vysokých škol v zahraničí. Vyvstává zde otázka, jaké je propojení mezi cestovním ruchem a tělesnou kulturou respektive kinantropologií. Je zařazení cestovního ruchu do výuky studijních oborů v oblasti zejména sociokulturní kinantropologie krokem systémovým nebo se jedná pouze o zatraktivnění a zpestření výuky? Cílem zde uvedené přehledové stati je zamyslet se nad obsahem pojmů cestovní ruch a kinantropologie, na základě domácích i zahraničních literárních pramenů přiblížit klasifikaci a členění obou disciplín a také poukázat na skutečnost, že cestovní ruch není pouze objektem komerčního zájmu, ale že se formuje i jako samostatná teoretická a vědní disciplína. V neposlední řadě je proto cílem příspěvku poukázat na možné propojení cestovního ruchu a kinantropologie v rámci výzkumné činnosti.

CESTOVNÍ RUCH – VYMEZENÍ POJMU

Pojem cestovní ruch je někdy nesprávně používán jako synonymum pro slovo cestování. Tyto pojmy jsou ale odlišné. Pod pojmem cestování rozumíme cesty spojené s přechodným pobytem na jiném místě. O cestovním ruchu (na rozdíl od cestování) mluvíme tehdy, když se cestování stává jevem masovým a je spojeno s poskytováním specifických služeb (ubytování, stravování, doprava), které zabezpečují specializované organizace. Z výše uvedeného vyplývá, že jakkoli lidé cestovali od pradávna, tak cestovní ruch se začal rozvíjet teprve od poloviny 19. století. Snahy o přesné vymezení tohoto pojmu se datují od začátku 20. století a jsou spojené s rozvojem vzdělávání v cestovním ruchu.

V této souvislosti je třeba zmínit jména Kurt Krapf a Walter Hunziker, kteří jsou autory významné publikace *Grundriss der Allgemeine Fremdenverkehrslehre* (1941) a jsou také autory jedné z prvních definicí cestovního ruchu. Tento pojem charakterizovali jako soubor vztahů a jevů, které vyplývají z pobytu na cizím místě, přičemž cílem pobytu není trvalé usídlení nebo výkon výdělečné činnosti. Tato definice byla východiskem pro definici cestovního ruchu, která byla přijata na konferenci v St. Gallen v r. 1971 „Cestovní ruch je souborem vztahů a jevů, které vyplývají z cestování a pobytu osob, pro které místo pobytu není ani hlavním místem bydliště ani místem výdělečné činnosti“ (tzv. St. Gallenská definice – přijatá na konferenci cestovního ruchu v r. 1971; in Kopšo, Baxa, Gúčík, 1979, s. 10).

Tato definice se stala oficiální definicí přijatou Mezinárodním sdružením expertů v cestovním ruchu AIEST (Association Internationale d'Experts Scientifique du Tourisme). V této souvislosti je třeba zmínit definici cestovního ruchu, která vznikla v r. 1978 v tehdejší Československu na Vysoké škole ekonomické v Bratislavě: „Cestovní ruch je formou uspokojování potřeb reprodukce fyzických a duševních sil člověka, ke kterému dochází mimo běžné životní prostředí a ve volném čase (Kopšo, Baxa, Gúčík, 1979, s.12). Tato definice stojí za povšimnutí z toho důvodu, že se nesnaží popsat cestovní ruch pouze jako určitý specifický jev, ale zdůrazňuje potřeby, které jsou během účasti na cestovním ruchu uspokojovány, čímž vlastně prezentuje ve své podstatě moderní přístup, který je blízký marketingovému pojetí.

Mezníkem při definování cestovního ruchu se stala konference Světové organizace cestovního ruchu WTO³ v Ottawě v r. 1991, na které byla přijatá následující definice cestovního ruchu: Cestovní ruch představuje činnost lidí, spočívající v cestování a pobytu v místě

³ World Tourism Organisation (WTO) vznikla v r. 1974 transformací nevládní organizace IOTO (International Union of Official Travel Organizations), má sídlo v Madridu. Podle usnesení OSN z r. 2003 je WTO organizací OSN a od tohoto roku používá oficiální název World Tourism Organisation - UNWTO

mimo jejich obvyklého pobytu po dobu kratší jednoho roku za účelem využití volného času, obchodu a jinými účely (Čech, 1998, s.14).

Tato definice se liší od předchozích zejména tím, že nechápe cestovní ruch pouze jako volnočasovou aktivitu, ale vymezuje cestovní ruch jako činnost lidí, spojenou s cestováním a výslovně uvádí jako možný účel cestování vedle volného času i obchod a jiné účely.

Je však nutné zdůraznit, že tato definice vymezuje cestovní ruch hlavně pro účely zpřehlednění a sjednocení mezinárodních statistik v cestovním ruchu, proto redukuje tento fenomén na „činnost lidí“ a nerozvíjí jeho další vazby. Z toho důvodu je v dalším textu uvedena podrobnější charakteristika tohoto pojmu.

KLASIFIKACE CESTOVNÍHO RUCHU

Klasifikace cestovního ruchu se snaží o funkční strukturu cestovního ruchu a pojmové vymezení jednotlivých dílčích součástí cestovního ruchu. V praxi se můžeme setkat i s pojmem „typologie cestovního ruchu“, který je používán ve stejném kontextu, i když častěji se v teorii cestovního ruchu setkáváme s pojmem „typologie“ ve vztahu k účastníkům cestovního ruchu - typologie účastníků cestovního ruchu, anglicky „tourist typology“ - např. Cohen, E. (1974) Cooper, C., Wanhill, S. (2008) nebo německy „Die Typologie des Tourists“ např. Freyer, W. (2006).

Základní členění cestovního ruchu je uváděno v souladu se Světovou organizací cestovního ruchu (UN WTO). Toto členění respektuje geografické hledisko cestovního ruchu. Podle tohoto členění rozlišujeme domácí cestovní ruch a zahraniční cestovní ruch, který se dále člení na příjezdový a výjezdový cestovní ruch.

Cestovní ruch se uskutečňuje v určitém geografickém prostoru. Jestliže tento prostor je omezen územím jednoho státu, hovoříme o domácím cestovním ruchu (domestic tourism), který představuje pohyb a pobyt obyvatel daného státu v rámci jeho území, bez překročení státních hranic. Jestliže cílové místo cestovního ruchu se nachází mimo území daného státu, hovoříme o zahraničním cestovním ruchu, který představuje pohyb a pobyt obyvatel daného státu na území jiného státu – při účasti na zahraničním cestovním ruchu dochází k překročení státních hranic.

V rámci zahraničního cestovního ruchu rozlišujeme dále příjezdový cestovní ruch (in-bound tourism), který představuje příchod zahraničních účastníků cestovního ruchu a jejich

pobyt na území daného státu a výjezdový cestovní ruch (outbound tourism), který představuje vycestování obyvatel dané země a jejich pobyt v zahraničí.

V starší české a slovenské literatuře se objevuje členění zahraničního cestovního ruchu na aktivní cestovní ruch, který je označením pro příjezdový cestovní ruch, a pasivní cestovní ruch, který označuje výjezdový cestovní ruch. Z hlediska platební bilance státu představují příjmy z aktivního cestovního ruchu posílení strany aktiv a náklady na realizaci pasivního cestovního ruchu zvýšení strany pasiv. S tímto označením se můžeme setkat ale i v některých současných pramenech.

Domácí cestovní ruch spolu s výjezdovým cestovním ruchem tvoří národní cestovní ruch (national tourism). Domácí cestovní ruch spolu s příjezdovým cestovním ruchem tvoří vnitřní cestovní ruch (internal tourism). Příjezdový cestovní ruch a výjezdový cestovní ruch tvoří mezinárodní cestovní ruch (international tourism).

Členění cestovního ruchu podle dalších kritérií není zcela jednoznačné, proto uvádíme pouze členění, která se používají nejčastěji. Základní členění cestovního ruchu je na cestovní ruch uskutečňovaný v rámci volného času (v zahraniční literatuře označovaný jako „leisure tourism“ nebo „Freizeittourismus“) a cestovní ruch zahrnující obchodní a služební cesty (označovaný jako „business tourism“ nebo „Geschäftstourismus“). Další členění v rámci cestovního ruchu není jednoznačné a u různých autorů se můžeme setkat s rozdílným členěním, což vyplývá nejen z odlišného chápání důležitosti motivů účastí na cestovním ruchu, ale i z jejich objektivní odlišnosti v různých zemích.

V české literatuře se většinou uvádějí jako základní druhy cestovního ruchu (v členění podle motivu účasti na cestovním ruchu): rekreační cestovní ruch, kulturně-poznávací cestovní ruch, lázeňsko-léčebný cestovní ruch, sportovně-turistický cestovní ruch, náboženský cestovní ruch a obchodní cestovní ruch, které bývají doplňovány o různé další méně tradiční druhy cestovního ruchu – např. dobrodružný nebo incentivní cestovní ruch.

Podle WTO (Malá encyklopedie cestovního ruchu, 1998) rozlišujeme následující motivy cestování (purpose of visit): využití volného času, rekreace a dovolená; návštěvy příbuzných a přátel; obchodní a pracovní cesty; léčení, náboženské (poutní) účely a ostatní motivy. V zahraniční literatuře není toto členění uváděno jednotně. Např. americký autor Mc. Intosh (1995) uvádí tyto druhy cestovního ruchu podle motivu účasti na cestovním ruchu: etnický, kulturní, historický, ekologický a rekreační. Opaschowski (2002) uvádí deset motivů pro cestování: odpočinek, slunce, kontrast, příroda, volnost/svoboda, kontakt, zábava, komfort, kultu-

ra a aktivní činnost. S tím, jak se rozvíjí cestovní ruch, vznikají i nové druhy cestovního ruchu a je zřejmé, že jejich výčet nemůže být kompletní. Jako specifické druhy cestovního ruchu se uvádějí např. agroturistika, ekoturistika, dobrodružný cestovní ruch, vzdělávací cestovní ruch.

V teorii cestovního ruchu je málo zmiňované členění podle místa, rekreačního prostoru, ve kterém se cestovní ruch uskutečňuje, ale v praxi se ním setkáváme poměrně často, proto jsou zde uvedeny. Jedná se o městský cestovní ruch, lázeňský cestovní ruch, venkovský cestovní ruch, horský cestovní ruch, cestovní ruch u vodních ploch, v tom přímořský cestovní ruch.

Další klasifikace vyčleňuje cestovní ruch např. podle způsobu zajištění služeb na cestovní ruch organizovaný (služby zajišťuje cestovní kancelář, cestovní agentura nebo jiný zprostředkovatelský subjekt) a cestovní ruch neorganizovaný (služby si zajišťuje účastník cestovního ruchu sám). V zahraniční literatuře se tyto pojmy vyskytují zřídka, používá se častěji členění na cestovní ruch skupinový (masový) a individuální. Je zapotřebí říct, že toto vymezení není zcela přesné, jelikož i individuální účastníci cestovního ruchu mohou využívat služeb cestovních kanceláří a agentur.

Často se používá členění podle délky trvání pobytu. Podle tohoto kritéria dělíme cestovní ruch na krátkodobý – do 4 dnů, dlouhodobý – nad 4 dny. Samostatně se uvádějí jednodenní pobyty (bez přenocování), jelikož tyto nejsou zahrnovány v statistikách cestovního ruchu.

Výše uvedené vymezení se zabývá samotnou podstatou cestovního ruchu, který vymezuje jako jev. Pojem cestovní ruch se však používá i v jiných významech, a to zejména jako součást ekonomiky nebo jako označení pro teoretickou nebo vědní disciplínu. S ohledem na cíl článku bude další část věnována chápání cestovního ruchu jako vědní disciplíny.

CESTOVNÍ RUCH JAKO TEORETICKÁ AVĚDNÍ DISCIPLINA

Přístup k cestovnímu ruchu jako oblasti vědeckého zkoumání není jednotný. V odborné veřejnosti se vedou diskuze, zda je cestovní ruch vědní disciplínou či nikoli. Obecně lze konstatovat, že převládá názor, že cestovní ruch není považován za samostatnou vědní disciplínu, ačkoliv splňuje obecná kritéria vědeckého oboru. V cestovním ruchu se používá přesně vymezený pojmový aparát, jeho dílčí části vytvářejí určitý konkrétní systém, je předmětem vzdělávání na všech úrovních včetně postgraduálního a je také předmětem rozsáhlých výzkumů. Je zapotřebí také zmínit existenci řady mezinárodních institucí a vědeckých

společností, které se zabývají teorií cestovního ruchu a výzkumy v cestovním ruchu. Jsou to např. World Tourism Organisation – UN WTO nebo AIENT - Association Internationale d'Experts Scientifique du Tourisme. V České republice byla v r. 2009 založena Společnost vědeckých expertů cestovního ruchu (SVECR). V mezinárodním měřítku existuje řada odborných vědeckých publikací a časopisů, které jsou zaměřeny na teorii cestovního ruchu. V České republice vychází vědecký časopis Czech Hospitality and Tourism Papers, který vydává Vysoká škola hotelová v Praze, na Slovensku vychází Ekonomická revue cestovního ruchu, kterou vydává Univerzita Mateja Bela. V České republice nejsou výzkumy v cestovním ruchu příliš časté. Většinou jsou realizovány na vysokých školách. Výzkumy zejména v oblasti marketingu cestovního ruchu realizují často komerční výzkumné agentury. Většinu výzkumu v cestovním ruchu financuje veřejný sektor. Jsou financovány z prostředků Ministerstva průmyslu a obchodu nebo Ministerstva pro místní rozvoj, část výzkumu financuje Česká centrála cestovního ruchu – CzechTourism. Některé výzkumy financují i krajské úřady případně města. Spíše výjimečně jsou řešeny výzkumné projekty v oblasti cestovního ruchu z prostředků Grantové agentury ČR, a to zejména v oblasti geografie a ekonomie.

KINANTROPOLOGIE

Pokud se chceme zabývat výzkumy v cestovním ruchu v propojení na kinantropologii, musíme nejdříve vymezit pojem kinantropologie. Etymologii slova můžeme jednoduše interpretovat podle třech částí: kinesis (pohyb), anthropos (člověk) a logos (slovo). Z tohoto vyplývá, že samotné slovo kinantropologie se vztahuje k popisu pohybu člověka. Pokud se jedná o definici vědního oboru kinantropologie, v českém prostředí se všeobecně přijímá chápání, že kinantropologie je věda, která zkoumá strukturu a funkci účelově zaměřených pohybových činností člověka a jejich rozvoj, kultivaci a účinky v definovaných podmínkách prostředí, tj. v tělesné výchově, sportu, fyzioterapii, zdravotní tělesné výchově, rekreaci atd.

Hodaň chápe kinantropologii v daleko širších vazbách, a sice „kinantropologie je vědní obor, zabývající se různými formami lidského pohybu z hlediska jeho vývoje a struktury, individuálních předpokladů jeho vlastní realizace, možných způsobů jeho realizace, dopadu realizované činnosti na fyzické, psychické a sociální změny člověka i ve vztahu ke kvalitě jeho osobního sociálního výstupu, reflexí pohybem způsobených změn do sociálních i profesních rolí, vzájemných vztahů specifických prostředí a institucí, ve kterých se pohyb vykonává, i vztahů těchto specifických prostředí a institucí k jiným společenským prostředím

a institucím, reflexí obecně kulturních, vzdělávacích, právních, zdravotních, ekonomických i politických“ (Hodaň, 2006, s. 29-30).

V této souvislosti je nutné poznamenat, že pojme kinantropologie se používá zejména v České a Slovenské republice, při čemž na Slovensku se používá s přívlastkem športová kinantropologia, naproti tomu v zahraničí se s tímto pojme setkáme méně často. Zejména v americkém prostředí označení není jednotné. Pojem kinesiology je odmítán z důvodu zaměnitelnosti s použitím tohoto slova v rehabilitaci, a tak se často můžeme setkat s pojmy jako Human Kinetics nebo Anthropokinetics či Sport Science, v německé literatuře se setkáme s pojmy Bewegungslehre nebo Sportwissenschaft. Všechny tyto pojmy vyjadřují ale určité nuance v jejich obsahu.

Blahuš (1993) uvádí následující směry v kinantropologii a vyjadřuje se pro „nečlenění“ tohoto vědního oboru:

Orientace na pohybovou činnost

Biologicko-fyzikální aspekty pohybu

Socio-kulturní souvislosti pohybových činností

Renson (1990), který svým článkem From Physical Education to Kinanthropology: A Quest for Akademie and Professional Identity (1990) přispěl výrazně k rozvoji kinantropologie, navrhuje následující členění:

Vývojovou kinantropologii (zkoumající motorický vývoj)

Diferenciální kinantropologii (zkoumající charakteristiky pohybových činností a jejich odlišnosti)

Socio-kulturní kinantropologii (zkoumající socio-kulturní determinanty pohybových činností a chování)

Klinickou kinantropologii (zkoumající poruchy motoriky a psychomotorického chování)

Pedagogickou kinantropologii (zkoumající pedagogické aspekty v pohybové činnosti)
- Renson uvádí „agogical kinanthropology“, ale jelikož v českém jazyce se pojem agogický používá výhradně v muzikologii, je vhodnější použití ekvivalentu „Pedagogická kinantropologie“.

V současné době není pojmosloví i členění v oblasti kinantropologie jednotné a existuje vedle sebe řada pojmů i členění. Např. Hodaň (2010) řadí jednoznačně kinantropologii do systému společenských věd a uvádí tyto směry kinantropologie:

Sociokulturní kinantropologie (dříve teorie tělesné kultury)

Filosofická kinantropologie (dříve filosofie tělesné kultury)

Pedagogická kinantropologie (dříve nepřesně označovaná jako teorie vyučování tělesné výchovy)

Historie tělesné kultury.

V rámci sociokulturní kinantropologie v poslední době se začíná rozvíjet nová disciplína - rekreologie a je tak pochopitelné, že současný stav bádání v cestovním ruchu ve vazbě na kinantropologii se bude uskutečňovat zejména v oblasti rekreologie. Vazba mezi rekreologií, která se dále vyvíjí jako samostatný vědní obor, a kinantropologií popisují Hodaň a Doňhal v publikaci Rekreologie (2008).

V r. 1993 byla ustanovena Česká kinantropologická společnost, jako vědecká společnost zabývající se kinantropologií.

SMĚRY VÝZKUMŮ V CESTOVNÍM RUCHU VE VAZBĚ NA KINANTROPOLOGII

S výzkumy v cestovním ruchu se setkáváme v první polovině dvacátého století. V té době začínají sílit snahy o vymezení základních pojmů spojených s cestovním ruchem. Objevují se i první dílčí studie v oblasti cestovního ruchu.

Cestovním ruchem jako předmětem bádání se v současné době zabývají komplexně Pearce a Butler v publikaci „Tourism Research - Critiques and Challenges“ vydané v roce 1993, Faulkner v „Progressing Tourism Research“ (2003) a také Ritchie, který je autorem knihy „Tourism Research Methods – Integrating Theory with Practice (2005) a Veal v publikaci „Research Methods for Leisure and Tourism“ (2006). O významu výzkumu v oblasti cestovního ruchu svědčí i vznik organizace TTRA - Travel and Tourism Research Association, která sdružuje odborníky zabývající výzkumy v oblasti cestovního ruchu. Odborníky v cestovním ruchu sdružuje organizace AIEST Association International d'Experts Scientifique du Tourisme, která každoročně pořádá vědeckou konferenci o cestovním ruchu a která je vydavatelem prestižního časopisu Tourism Revue.

Cestovní ruch pro svůj interdisciplinární charakter zasahuje do řady vědeckých oborů jako sociologie, demografie – v této oblasti je třeba zmínit jména jako Cohen, Opaschowski, geografie a ekologie – v této oblasti působí např. Hall, Jafar Jafari, Shaw a Williams, a v neposlední řadě prostupuje cestovní ruch i do věd ekonomických – zejména ekonomie, managementu a marketingu - známými autory jsou např. Ritchie, Freyer, Bieger, Keller, Kozak, Lickorish, Faulkner či Buhalis. Cestovní ruch může být předmětem bádání také v právních vědách, politologii, kulturologii, pedagogice, informatice a dalších.

Blíže se zaměříme na výzkumy v cestovním ruchu ve vazbě na kinantropologii.

Cestovní ruch jako teoretická disciplína má své propojení i na kinantropologii. Nejsilněji se tato vazba projevuje ve sportovním cestovním ruchu.

Sportovní cestovní ruch charakterizuje Hesková (2006) jako cestovní ruch, pro který je charakteristický pobyt ve vhodném sportovním prostředí spojený s aktivním vykonáváním různých sportovních činností. Už v r. 1979 charakterizovali Kopšo, Baxa a Gúčík sportovně turistický cestovní ruch jako cestovní ruch, který vyžaduje splnění základních předpokladů, a to na jedné straně vhodné přírodní podmínky a prostředí a na druhé straně fyzické schopnosti účastníků. Je zřejmé, že výše uvedené vymezení pojmů chápe sportovní cestovní ruch ve velmi zúžené podobě. V zahraničních encyklopedických publikacích, jako např. A Dictionary of Travel and Tourism Terminology nebo Encyclopedia of Tourism se samostatné heslo Sport Tourism nenachází.

V posledních letech došlo k velkému rozvoji sportovního cestovního ruchu a tím se změnil i pohled na tuto tradiční formu cestovního ruchu. Zájem o vypracování definice sportovního cestovního ruchu se začal projevovat na počátku 90. let 20. století, kdy Redmond se pokusil o přiblížení tohoto pojmu (Redmont, 1991). Od této doby vznikla řada dalších pokusů. Hall (1992) vymezuje sportovní cestovní ruch jako cestování nekomerčního zaměření za účelem aktivní účasti na sportovních aktivitách nebo za účelem pozorování sportovních aktivit, ke kterým dochází mimo trvalé bydliště. Standeven a De Knop (1999) popisují sportovní cestovní ruch jako veškeré aktivity aktivního i pasivního charakteru, uskutečňované příležitostně nebo organizovaně z nekomerčních, ale i z komerčních důvodů, které se uskutečňují mimo trvalé bydliště nebo místo pracovního výkonu. Gibson (2007) vymezuje sportovní cestovní ruch jako volnočasovou aktivitu, které se účastní jedinci mimo své bydliště za účelem účasti na pohybových aktivitách, sledování pohybových aktivit nebo obdivování atraktivit, které jsou spojeny s pohybovými aktivitami. Weed a Bull's (2004) chápou sportovní cestovní

ruh jako sociální, ekonomický a kulturní fenomén vyplývající z jedinečného vzájemného působení aktivity, lidí a místa.

Z výše uvedeného vyplývá, že sportovní cestovní ruh obsahuje tři základní součásti:

Aktivní provozování sportovních aktivit

Pozorování sportovních aktivit (v tom i pasivní účast na sportovních eventech)

Návštěvu atraktivit (míst, zařízení, objektů) spojených s provozováním sportovních aktivit.

Tématem 53. kongresu AIEST, který se konal v r. 2003 Aténách byl „Sport a cestovní ruh“. Výstupy kongresu vydané v publikaci AIEST pod stejným názvem přinesly řadu zajímavých poznatků (2003).

V následující části se pokusme vymezit směry výzkumu v oblasti sportovního cestovního ruchu. Podobně jako teorie sportovního cestovního ruchu i výzkumy v této oblasti probíhají zejména od 90. let dvacátého století. O systematizaci výzkumů v oblasti sportovního cestovního ruchu se pokusili Hinch a Higham (2001) ve stati „Sport Tourism: a Framework for Research“. V této práci definují určitý rámec výzkumů ve sportovním cestovním ruchu, který definují ve třech úrovních – sportovní (Sport Dimension), časové (Temporal Dimension) a územní (Spatial Dimension). Vytvořili tak teoretický model přístupů k výzkumu v oblasti sportovního cestovního ruchu.

Sportovní rozměr obsahuje výzkumy v oblasti jednotlivých sportovních odvětví, a oba autoři zdůrazňují zejména oblast pravidel sportů (Rule Structure) a oblast soutěžení, závodění (Physical Competition) a určitou zábavnost, hravost sportovních aktivit pro účastníky cestovního ruchu (Playfulness).

Časový rozměr obsahuje témata výzkumů spojené s časem a dobou trvání sportovního cestovního ruchu. Autoři tyto faktory člení na dobu pobytu (Duration), sezónnost (Seasonality) a vývoj produktů i destinace cestovního ruchu (Evolution). V této souvislosti je nutné zmínit teorii životního cyklu destinace (Butler, 2006).

Územní rozměr zahrnuje výzkumná témata zaměřena na místo, ve kterém se sportovní cestovní ruh rozvíjí a obsahuje tyto faktory: polohu (Location), území (Regions) a krajinu (Landscape).

Weed publikoval v r. 2007 výstupy výzkumu zaměřeného na přehled výzkumu ve sportovním cestovním ruchu. Analyzoval všechny články v odborných anglicko jazyčných

časopisech orientované na výzkum v oblasti sportovního cestovního ruchu publikované v letech 2000 – 2004 (Weed, 2007). Celkem analyzoval 122 článků po stránce jak použitých metod, tak i předmětu výzkumu. Výsledky dokládají, že výzkumy v oblasti sportovního cestovního ruchu jsou po stránce předmětu zkoumání i výzkumných metod velmi diferencované, nelze je zobecnit a dávají široké možnosti pro bádání v tomto oboru.

Pokud se zaměříme na předmět výzkumu v oblasti cestovního ruchu a upustíme od teoretického modelu Hince a Highama můžeme konstatovat, že výzkumy v oblasti sportovního cestovního ruchu mohou se zaměřit na subjekt cestovního ruchu – tedy účastníka sportovního cestovního ruchu anebo můžou se zabývat objektem cestovního ruchu, tedy cílem cestovního ruchu, případně na jejich vzájemnou interakci.

Předmětem výzkumu může být samotný účastník sportovního cestovního ruchu. V tomto případě se výzkumy mohou zaměřit na motivy jeho cesty, na jeho spokojenost, na pravidelnost účasti na sportovním cestovním ruchu, mohou zkoumat dopady účasti na cestovním ruchu na účastníky sportovního cestovního ruchu v oblasti zdraví, psychiky, fyzické kondice, sociálních kontaktů. Výzkumy mohou být zaměřeny rovněž na vzájemnou interakci mezi jednotlivými účastníky cestovního ruchu (kteří mohou být členění z mnoha hledisek), u sportovních eventů pak také na interakci mezi diváky a sportovci.

Druhou oblast představuje cíl cestovního ruchu, tedy samotná pohybová aktivita, zařízení nebo destinace, které tyto aktivity nabízejí, služby spojené s její realizací, případně sportovní eventy, které jsou rovněž cílem účasti na cestovním ruchu. Výzkumy v této oblasti se soustřeďují na samotnou nabídku pohybových aktivit, jejich vývoj, strukturu, zabývají se bezpečím účastníků včetně bezpečnostních standardů, často se zabývají kvalitou poskytovaných služeb, v neposlední řadě také managementem, marketingem a organizací těchto služeb. Významným tématem jsou podmínky a předpoklady rozvoje sportovního cestovního ruchu v dané destinaci a také dopady realizace sportovního cestovního ruchu na destinaci, a to jak v oblasti ekonomické, tak i ekologické, kulturní i sociální. Důležitou oblastí z pohledu cílů sportovního cestovního ruchu se stávají zejména v poslední době sportovní eventy, zvláště tzv. „mega eventy“ (Kotíková, Schwartzhoffová, 2008, Getz, 2008). Olympijské hry, mistrovství světa apod. se stávají předmětem samostatných a poměrně rozsáhlých výzkumů. Je zřejmé, že potenciál pro výzkumy v oblasti sportovního cestovního ruchu je značný.

ZÁVĚR

Cestovní ruch i kinantropologie představují velmi mladé teoretické a vědní disciplíny. Oba obory se ale velmi dynamicky rozvíjejí a projevuje se to i v nárůstu řešených výzkumných projektů. I když na první pohled se zdá, že předmět výzkumů v oblasti cestovního ruchu bude zcela odlišný od výzkumů v kinantropologii, ukazuje se, že je možné najít styčné body. Cestovní ruch jako součást studijního boru rekreologie se tak stává i předmětem bádání v oblasti kinantropologie, zejména v oblasti sociokulturní kinantropologie. Článek se zaměřil spíše na prolínání výzkumu kinantropologie a sportovního cestovního ruchu, ale je zřejmé, že je zde i širší potenciál pro společná témata bádání – např. v oblasti lázeňství a wellness nebo zážitkového cestovního ruchu.

REFERENČNÍ SEZNAM

- Beaver, A. (2005). *A dictionary of travel and tourism terminology*. (2nd ed.). Wallingford; New York : CABI Publishing.
- Bieger, T. (1996). *Management von Destinationen und Tourismorganisationen*. München-Wien: R. Oldenbourg Verlag.
- Blahuš, P. (1993). Kinantropologie na Univerzitě Karlově. *Tělesná výchova sport mládeže*. 59, 17–23.
- Buhalis, D., & Costa, C. (2006). *Tourism management dynamics: Trends and tools*. Amsterdam : Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Butler, R. W. (2006). *The tourism area life cycle*. Clevedon: Frankfurt Lodge.
- Cohen, E. (1984). The sociology of tourism. *Annual Reviews in Antropology*. Vol 10:373–92
- Cooper, C., & Wanhill, S. (2008). *Tourism :Principles and praktice*. Essen: Pearson Education Limited.
- Čech, J. (1998). *Malá encyklopedie cestovního ruchu*. Praha: IDEA SERVIS.
- Faulkner, H. W. (2003). *Progressing tourism research*. Clevedon: Frankfurt Lodge.
- Freyer, W. (2006). *Tourismus : Einführung in die Fremdenverkehrsökonomie*. München: Oldenbourg Wssenschaftsverlag.
- Gee, Ch. Y., Makens, J. C., & Choy, D. J. L. (1997). *The travel industry*. (3rd ed.). New York: Van Nostrand Reinhold.
- Getz, D. (2008). *Events studies: Theory, research and policy for planned events*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.

- Gibson, H. J. (2007). Sport tourism at a crossroad? Considerations for the future. In Weed, M. *Sport & tourism: A reader*. London: Routledge.
- Hall, M. C. (1992). Adventure, sport and health tourism. In Weiler, B., Hall, M. C., *Special Interest Tourism*. London: Belhaven Press.
- Hall, M. C., & Page, S. (2006). *The geography of tourism and recreation environment ,place and space*. Oxon : Routledge.
- Hesková, M. a kol. (2006). *Cestovní ruch pro vyšší odborné a vysoké školy*. Praha: Fortuna.
- Hinch, T. D., & Higham, J. E. S. (2001). Sport tourism: a framework for research. *International Journal of Tourism Research*. Vol 3, s 45–58.
- Hodaň, B. (2006). *Sociokulturní kinantropologie I : Úvod do problematiky*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hodaň, B., & Dohnal, T. (2008). *Rekreologie* (2nd ed.). Olomouc : HANEX.
- Hodaň, B. (2010). Humanitní a společenské vědy v rekreologii. In Dohnal, T. *Tři dimenze pojmu rekreologie*.
- Hunziker, W., & Krapf, K. (1942). *Grundriss der allgemeinen Fremdenverkehrslehre*. Zürich: Polygraphischer Verlag.
- Jafari, J. (Ed.) (2000). *Encyclopedia of tourism*. London : Routledge.
- Keller, P., & Bieger, T. (Eds.) (2003). *Sport and tourism : 53rd congress 2003 Athens, Greece*. St-Gallen: AIEST.
- Keller, P., & Bieger, T. (1992). *Marketing efficiency in tourism*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Kopšo, E., Baxa, Š., & Gúčik, M. (1979). *Ekonomika cestovného ruchu*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Kotíková, H., & Schwartzhoffová, E. (2008). *Nové trendy v pořádání akcí a událostí – events v cestovním ruchu*. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj.
- Kozak, M. (2004). *Destination benchmarking : Concepts, practices and operations*. Oxon : CABI Publishing.
- Lew, A. A., Hall, C. M., & Williams, A. M.(2004). Tourism: Conceptualizations, Institutions, and Issues, pp. 3–21. *A Companion to Tourism*. Oxford : Blackwell Publishing.
- Lickorish, L. aj (1991). *Developing tourism destinations*. Longman Group UK Ltd.
- Opaschowski, H. W. (2002). *Tourismus. Eine systematische Einfuhrung*. 3. Auflage. Opladen: Leske + Budrich.
- Pearce, R., & Butler, W. (1993). *Tourism research : Critiques and challenges*. London : Routledge.

- Redmont, G. (1991). Changing Styles of Sports Tourism: Industry/Consumer Interactions in Canada, the USA and Europe. *The Tourism Industry: An International Analysis*. Wallingford: CAB International.
- Renson, R. (1989). *From physical education to kinanthropology*: A quest for academic and professional identity. *Quest*, 41.
- Ritchie, B. W., Burns, P. M., & Palmer, C. A. (2005). *Tourism research methods: Integrating theory with practice*. Wallingford : CABI Publishing.
- Shaw, G., & Williams, A. M. (1996). *Critical issues in tourism : A geographical perspective*. Oxford: Blackwell.
- Standeven, J., & De Knop, P. (1999). *Sport tourism*. Champaign : Human Kinetics.
- Veal, A. J. (2006). *Research methods for leisure and tourism. A practical guide*. (3rd ed.) Harlow : Financial Times Prentice Hall.
- Weed, M. (2008). Sports tourism research 2000–2004: a systematic review of knowledge and meta-evaluation of methods. . In Weed, M. *Sport & tourism : A reader*. London: Routledge.
- Weed, M., & Bull, C. J. (2004). *Sport tourism : Participants, policy and providers*. London: Elsevier.
- Williams, S. (1998). *Tourism geography*. London : Routledge.

Ing. Halina Kotíková, Ph.D.

Katedra rekreologie

FTK UP Olomouc

tř. Míru 115

771 11 Olomouc

e-mail: halina.kotikova@upol.cz

TOURISM AS A THEORETICAL DISCIPLINE IN THE CONTEXT OF KINANTHROPOLOGY

Tourism and Kinanthropology often intertwine in the area of Leisure studies. This article describes the relationship of both disciplines and emphasizes their fundamental concepts. Sports tourism can be interpreted as a part of socio-cultural kinanthropology but there is even greater potential for the blending of both disciplines. A significant part of the article focuses on research in sport tourism. The author confronts her own approach with foreign literature.

Key words: *Sport Science, Sport Tourism, Research.*